

Gelecek Sosyalizmindir

Elif Çağlı
Mehmet Sinan

Manifesto'nun Sönmeyen Ateşi

Elif Çağlı, Ağustos 2007

Gelecek Sosyalizmindir

Mehmet Sinan, 3 Temmuz 2005

Manifesto'nun Sönmeyen Ateşi

Elif Çağlı

“Varsın egemen sınıflar bir komünist devrim korkusuyla titresinler. Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyleri yok. Kazanacakları bir dünya var. Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşiniz!”

Dünya işçi sınıfının mücadele tarihinde eşsiz bir yere sahip bulunan “Komünist Manifesto”nun yazılışının üzerinden 160 yıl geçti. Buna rağmen *Manifesto* eskimeyen devrimci özünü yıllara meydan okuyor. Bu tarihsel belge 1847 yılında Komünist Birliğin programı olarak Marx ve Engels tarafından kaleme alınmıştı. O tarihte Marx henüz 29, Engels ise 27 yaşında bulunuyordu. Devrimci inançları, derin bilgileri ve uzak görüşlülükleriyle Manifesto'nun ateşini yakan bu genç yazarlar, Komünist Birlik adlı ilk uluslararası devrimci işçi örgütünün de kurucusuydular.

Komünist Manifesto'nun geçmişten geleceğe uzanan yaşamı içinde, kuşkusuz geliştirilmesi ve gözden geçirilmesi gereken bazı yönleri ortaya çıktı. Ama onun devrimci mücadele açısından taşıdığı tarihsel anlam değişmeden kaldı. Nitekim bu husus, Manifesto'nun 1872 Almanca baskısına ortak bir *Önsöz* yazan Marx ve Engels tarafından da açıklıkla dile getirilmişti. *Önsöz*'de, Manifesto'nun yazılışını takip eden yıllar içerisinde durum ne denli değişmiş olursa olsun, onun içerdiği genel ilkelerin ana çizgileriyle her zamanki kadar doğru olduğu belirtiliyordu. Bu satırlarda dile gelen gerçeklik, günümüzde de hâlâ geçerliliğini koruyor. Devrimci işçi mücadelesi açısından tarihsel önem taşıyan Komünist Manifesto'nun ölümsüzlüğünün sırrı da burada yatmaktadır zaten.

Diğer yandan, her tarihsel belgenin başına geldiği gibi, Manifesto'nun da zaman içinde bazı bölümlerinin eskiyebileceği ve nitekim eskidiği açıktır. Fakat bu husus üzerinde uzun boylu durmak da gerekmiyor. Zira işin bu yönü

bizzat Manifesto'nun yazarları tarafından belirtilmiş bulunmaktadır. Marx ve Engels 1872 tarihli Önsöz'de, Manifesto'da yer alan bazı ayrıntıların zamanla geliştirilebileceğine önemle dikkat çektiler. Örneğin, *ilkelerin pratikteki uygulanışı* her zaman ve her yerde dönemin somut tarihsel koşullarına bağlı olmalıydı. Bu bakımdan Manifesto'nun ikinci bölümünün sonunda yer alan *devrimci önlemler*, ilerleyen yıllar içinde somut koşullardaki değişimi yansıtacak şekilde yeniden ifade edilmeliydi.

Modern sanayinin gelişimi ve bununla birlikte işçi sınıfının belirginleşmeye başlayan parti örgütlenmesi de, daha Marx ve Engels'in sağlığında Manifesto'nun aşılması gereken kimi yönlerini açığa çıkarmıştı. Asıl olarak da proletaryanın *Paris Komünü* deneyimi ile zenginleşen devrimci pratiği bu açıdan büyük bir önem taşımaktaydı. O nedenledir ki Marx ve Engels, bu gibi gelişmeler doğrultusunda ele alınması gereken hususlara Önsöz'de işaret ettiler. Örneğe, sosyalist yazının eleştirisi bölümü yalnızca Manifesto'nun yazıldığı dönemin siyasal yapılanmasını ve genelde de Avrupa ile sınırlı biçimde yansıtıyordu. Yine, komünistlerin çeşitli muhalefet partileriyle ilişkileri hakkındaki satırlar da ilkede doğru olmakla birlikte pratik olarak eskimişlerdi. Çünkü siyasal durum zaman içinde tamamıyla değişmiş ve tarihsel gelişim neticesinde Manifesto'da anılan siyasal partilerin çoğu yeryüzünden silinip gitmişti.

Fakat hepsinden önemlisi, işçi sınıfının Paris Komünü ile somutlanan ilk iktidar deneyiminden çıkartılması gereken büyük dersti. Komün deneyimi, işçi sınıfının mevcut devlet mekanizmasını ele geçirmekle onu asla kendi amaçları için kullanamayacağını kanıtlamıştı. Sömürücü egemen azınlığın, emekçi halk çoğunluğu üzerindeki baskı ve tahakküm aygıtı olan bürokratik devlet mekanizması işçi devrimi tarafından parçalanıp atılmalıydı. Marx ve Engels'in Komün dersleri bağlamında dönemin siyasal belgelerine yansıtıkları bu önemli husus, onların Önsöz'deki değinmeleriyle birlikte Manifesto'nun içeriğine dahil edilmiş oldu.

Manifesto'nun yazarları, söz konusu Önsöz'de bu programın tarihsel bir belge haline geldiğini ve bu nedenle artık üzerinde hiçbir değişiklik yapma hakkına sahip olmadıklarını belirtiyorlardı. Yaşam onların bu tespitinin haklılığını ortaya çıkaracaktı. Manifesto, çeşitli ülkeler burjuvalarının komünist mücadele hakkında yarattıkları bilinç bulandırıcı karalamalara rağmen dünya işçilerinin sahip çıktıkları ve bilinçli işçiler arasında elden ele dolaşan

bir başucu kitabı oldu. Bu devrimci bildirge, Almanca dilinde ilk baskısının yapıldığı 1848 yılından itibaren zaman içinde çeşitli dillere çevrilip çeşitli ülkelerde basıldı. Böylece Manifesto'nun farklı dillerden milyonlarca nüshası, kapitalist düzenin başına musallat olan bir heyula gibi dünya üzerinde yaşam sürdürmeye başladı. Engels'in deyişiyle, tüm sosyalist yazının en yaygın, en uluslararası ürünü oldu ve Sibiryadan Kaliforniya'ya dek tüm ülkelerin milyonlarca işçisinin ortak programı haline geldi.

Manifesto'nun Türkçe basımı ise, bu topraklarda kapitalizmin gecikmeli gelişiminden ve ülkenin tarihsel geleneğinin baskıcı yönlerinden fazlasıyla nasibini alacaktı. Aslında 1887 yılında Ermeni bir çevirmen elyazmalarını İstanbullu bir yayıncıya sunmuştu. Ama Engels'in Manifesto'ya yazdığı 1890 tarihli bir Önsöz'de değindiği üzere, "adamcağızın, üzerinde Marx'ın adı bulunan bir şeyi basacak yüreği yoktu ve yazar olarak çevirmenin kendi adını koymasını önerdi, ama çevirmen bunu reddetti". Böylece ilk deneme başarısızlıkla sonuçlanmış oluyordu. Türkçede Komünist Manifesto'nun serbestçe yayınlanabilmesi için çok uzun yılların geçmesi gerekecekti.

Tüm dünya ülkelerinde *Manifesto* zaman içinde bir öncü işçi kuşağından diğer bir öncü işçi kuşağına intikal eden devrimci bir miras haline gelmişse, bu boşuna değildir. Zira o, yazıldığı dönemi fersah fersah aşan ve bütünsel olarak kapitalizm çağının temel eğilimlerini sergileyen bir niteliğe sahiptir. Bu devrimci program, dünya işçilerinin kapitalist sömürü sistemine karşı kararlı ve uzun soluklu bir savaş ilanıdır. Bu nedenle, Manifesto'nun hiç eskimeyen devrimci özünü günümüz koşullarında yeniden ve yeniden gün ışığına çıkartmak büyük önem taşıyor.

Burjuvazinin yalanları

"Komünist Manifesto" sözcüklerinin burjuva yalanların etkisi altında kalan bilinçsiz işçilerce gerçek içeriğinden çok farklı biçimde algılandığına hiç şüphe yok. Oysa burjuvazi tarafından anlamı tamamen çarpıtılan *komünizm* kavramı, esasen yoksul işçi-emekçi kitlelerin kurtuluşunu kasteder. Halkın ortaklaşa kullanım ve paylaşımını anlatan *komün* sözcüğünden türeyen komünizm kavramı dilimizdeki tam karşılığıyla *ortaklaşmacılık* demektir. Bu sözcük, eski komünal toplum geçmişinden günümüze uzanıp gelen ve topluluğun ortak çabasını, dayanışmasını, paylaşımını, imecesini ifade eden bir anlama sahiptir. Zaten işçi sınıfının komünist mücadelesinin amacı da,

üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin olmadığı ve bu sayede toplumun tüm bireylerinin, yaratılan toplumsal zenginliği ortaklaşa bölüşebildikleri sınıfsız, sömürsüz, savaşırsız bir özgürlük dünyasına ulaşmaktır.

Burjuvazinin yalan dolanını aradan çıkartmak mümkün olsaydı, hiçbir işçi varılmak istenen bu hedefin doğruluğuna ve haklılığına itiraz etmezdi. Ne var ki, ezilen, horlanan, baskı altına alınan ve sömürülen sınıfların işi ne zaman kolay oldu ki? Yıllar yılıdır burjuvazi, komünistlerin ortaklaşmacı düzen için yürüttüğü soylu kavgayı gözden düşürmeye çalışıyor. Bu maksatla ucuz hilekârlıklara başvuruyor ve düzenbazların her zaman yaptığı üzere belden aşağı vurmaktan medet umuyor. Bu gerçek daha yıllar öncesinden Komünist Manifesto'da ilan edilmiş bulunmaktadır.

Manifesto'da yazıldığı üzere, burjuvazi, üstünlüğü ele geçirdiği her yerde insanları birbirine bağlayan eski ilişkilere son vermiş ve insanlar arasında katı "nakit ödeme"den başka hiçbir bağ bırakmamıştır. Kapitalist gelişme, dinsel tutkuların, şövalyece coşkunun, darkafalı duygusallığın en ilahi vecde gelmelerini, bencil hesapların buzlu sularında boğmuştur. Burjuvazi, kişisel değeri "değişim değeri"ne indirgemiş ve geçmiş dönemlerin ayrıcalıklı özgürlüklerinin yerine, o tek insafsız özgürlüğü, ticaret özgürlüğünü koymuştur. Dinsel ve siyasal yanılısamlarla perdelenmiş sömürünün yerine, açık, utanmaz, dolaysız, kaba sömürüyü geçirmiştir. Burjuvazi dünya pazarını sömürmekle, her ülkenin üretimine ve tüketimine kozmopolit bir nitelik vermiş ve gericileri derin bir kedere boğarak, sanayinin ayakları altındaki ulusal temeli çekip almıştır. Kıırı kentlerin egemenliği altına sokan kapitalist gelişme, köylü ulusları burjuva uluslara, Doğuyu Batıya bağımlı kılmıştır. Manifesto'da dile getirilen bu gerçekler, genel hatlarıyla dünya ülkelerinin kapitalistleşme tarihinin bir özetidir.

Manifesto'da en güzel biçimde açıklandığı gibi, insanlar arasındaki duygusal bağları kopartan ve insan ile insan arasındaki ilişkiyi paraya tahvil eden bizzat kapitalist düzendir. Bu düzen aile ilişkisini de özünde para ilişkisine indirgemiş ve eski tip aileyi dağıtmıştır. Bu nedenle, aile ve çocukların eğitimi veya ana-baba ile çocuk arasındaki kutsal ilişkiye dair burjuva propagandası safsatarlardan ibarettir. Proleterler arasındaki tüm aile bağları modern sanayinin etkisiyle parçalandıkça ve işçi çocukları sömürülmeye hazır iş araçları haline getirildikçe, burjuvazinin ikiyüzlülüğü daha da iğrençleşmektedir. Bütün bunların üstüne, bir de burjuvazi dönüp

komünistleri aileyi ortadan kaldırmak istemekle suçlamaktadır. Fakat unutulmamalı ki, bu iğrenç burjuva safsatalara komünistlerin yanıtı, Marx ve Engels'in Manifesto'ya kazınan o çarpıcı satırlarıyla verilmiştir: "Bizi, çocukların ana-babaları tarafından sömürülmesine son vermeyi istemekle mi suçluyorsunuz? Bu suçu kabulleniyoruz."

Kapitalizm, yoksul insanların tasayı ve kıvancı bir büyük aile gibi paylaşmaktan haz duydukları maneviyat dünyasını paramparça etmiştir. Kadınla erkek arasındaki ilişkiyi, parayla alınıp satılan maddi bir ilişkiye çeviren ve böylece kadını da erkeği de aşağılayan yine bu sömürü düzenidir. Gerçekler bu iken, burjuvazi yıllardır kendi suçlarını başkasının sırtına yıkma pişkinliği içinde yalanlar üretmiştir ve halen de üretmeye devam etmektedir. Aslında burjuva yalanların kökü eski dönemlere, işçilerin kapitalist düzene karşı mücadele bayrağını yükseltmeye başladıkları bir geçmişe dayanır. Bu nedenle, örneğin komünistlerin kadınların ortaklaşa kullanımını getirmek istedikleri yolundaki aşağılık yalanların hedefi olmaktan Marx ve Engels de kurtulamamışlardır. İşçi sınıfının devrimci mücadelesinin burjuva âlemde yarattığı korku hesaba katılacak olursa, aslında bunda fazladan garipsenecek bir taraf da bulunmamaktadır. Zaten bu noktada meselenin asıl önemli yönünü, komünistlere yöneltilen yalan furyası karşısında, Marx ve Engels'in gerçek suçluyu sanık sandalyesine oturtup mahkûm etmeyi başaran sözleri oluşturur.

Manifesto'da belirtildiği gibi, burjuva, karısını salt bir üretim aracı olarak görür. Üretim araçlarının ortaklaşa kullanılacağını duyduğunda ise, bundan kadınların da aynı şekilde paylarına düşeni alacakları sonucuna varır. Oysa işin gerçeğinde komünistlerin amacı, kadınların birer üretim aracı olma durumuna son vermektir. Manifesto'daki deyişle, "Komünistlerin kadınların ortaklaşalığını getirmelerine gerek yoktur; bu, çok eski zamanlardan beri zaten vardır. Burjuvalarımız, kendi proleterlerinin karılarını ve kızlarını ellerinin altında bulundurmamakla yetinmiyorlar ve resmi fuhşu bir yana bırakırsak, birbirlerinin karılarını baştan çıkarmaktan büyük zevk duyuyorlar. Burjuva evliliği, gerçekte, evli kadınlarda ortaklık sistemidir. Açıktır ki, bugünkü üretim biçiminin kalkmasıyla birlikte, bu sistemden türeyen kadınların ortaklaşalığı da, yani resmi ve özel fuhuş da ortadan kalkacaktır."

Gerçekler direngendir, yazılanlar buhar olup uçmaz. Komünist Manifesto da, işçi sınıfının tarihine silinmezcesine kazınmıştır. Ama bu devrimci bildirge

burjuvazi için fena halde tehlikelidir. Çünkü o, burjuvazinin suçlarını ve günahlarını ifşa etmektedir. Örneğin komünistleri vatan hainliğiyle suçlayan burjuvalar için “vatan”, esasen tatlı kâr düzenlerini sürdürdükleri bir yatırım ve ticaret alanıdır. Bu sömürücü sınıf, yatırım ve nüfuz alanlarını genişletmek amacıyla icabında başka “vatan” topraklarına göz dikmekte hiçbir beis görmez. İşçi-emekçi kitleleri kendi yayılmacı planlarına alet edebilmek için ülke içinde koyu bir milliyetçilik kampanyası yürütürken, yabancı sermaye ile kârlı evlilikler yapabilme arzusuyla yanıp tutuşan yine bu sınıftır. Ayrıca burjuvazinin tarihi, ezilen sömürülen kitlelerin devrimci mücadelelerini kanla bastırmak için icabında “vatan” topraklarını emperyalist güçlerin müdahalelerine açan sayısız örnekle doludur.

Oysa emeğiyle geçinen yoksul insanlar ve işçiler için “vatan”, doğup büyüdüğü ya da yaşamlarını sürdürebilmek için alın terlerini akıttıkları topraklardır. Ve kapitalizm altında dünyanın hiçbir yerinde “vatan” işçi sınıfına ait değildir; işçiler “vatan”ın kaderini belirleyecek siyasal güçten yoksundurlar. Dolayısıyla, işçilerin-emekçilerin yaşadıkları ve çalıştıkları topraklara sahip çıkabilmeleri ancak işçi sınıfının devrimci mücadelesi ve devrimci iktidarı sayesinde mümkün olabilir. Öte yandan kapitalist düzen dünya üzerindeki tüm işçilerin kaderini ortaklaştırmıştır. Onların yaşadığı tüm dünya topraklarını, ancak onların sahip çıkıp koruyabileceği bir ortak vatana dönüştürmüştür. Hayatını ancak işgücünü satarak sürdürebilen işçi için, işgücünü hangi ülkede hangi patrona sattığı önemli değildir. Kapitalizm işçileri ayrı “vatan”lar ile ayırt edilen ulusal bir topluluk olmaktan çıkartmış ve dünya işçi sınıfı haline getirmiştir. Bu gerçekler karşısında, burjuvazinin “vatan” konusunda komünistlere yönelttiği ithamların hiçbir maddi dayanağı bulunmamaktadır. Manifesto’da denildiği gibi, işçilerin vatanı yoktur; onlardan sahip olmadıkları bir şeyi alamayız. İşçilerin vatanı bütün dünyadır!

Dünya insanların ulus-devletler ve farklı milliyetler şeklindeki bölünmesinin, dünya üzerinde hiçbir sınır ve milliyet farkı tanımaksızın serbestçe at oynatmak isteyen mali sermaye için de zamanla bir engel haline geldiği aşıkârdır. Ama büyük sermaye önüne dikilen bu engeli çeşitli biçimlerde aşmaya çalışmış, küresel düzeyde yatırımlara ve finans oyunlarına koşmanın yollarını döşemiştir. Bunun yanı sıra, emperyalist güçler gerektiğinde var olan ulus-devletleri parçalayıp kendi çıkarları doğrultusunda yeni ulus-devletler yaratmakta ve bunun için de çeşitli halkları insafsızca birbirine kırdırtarak

ayakta durmaktadırlar. Kısacası, emperyalist sistemin söz konusu engelleri aşma yöntemleri, dünya üzerindeki işçi-emekçi kitlelere daha fazla sömürü, kan ve gözyaşına malolmaktadır. Şurası çok açık ki, üretici güçlerin insanlığın çıkarları, insanın mutluluğu doğrultusunda gelişimini engelleyen her türlü işleyişe ve ulus-devletler şeklindeki bölünmeye ancak işçi sınıfının *devrim* mücadelesi son verebilir. Farklı din ve milliyetlerden emekçilerin egemen güçlerce kışkırtılıp birbirlerinin boğazına sarılmalarına son verme kudretine, yalnızca devrimci tarzda örgütlü işçi sınıfı sahiptir. Kadınıyla, erkeğiyle, çocuğuyla dünya üzerindeki işçi-emekçi kitlelerin her türlü sömürü, baskı ve kanlı savaşlardan ebediyen kurtuluşu dünya işçilerinin devrimci iktidarı sayesinde gerçekleşebilir.

Sıkça başvurulmuş bir başka burjuva yalanını ise, komünistlerin iktidara geldiklerinde dindar kitlelerin dinini yasaklayacakları yolundaki asılsız suçlamalar oluşturur. Komünistlerin herhangi bir dini inançlarının olmadığı doğrudur. Çünkü bilimsel gerçekler üzerinde yükselen komünist düşünce, insan topluluklarının uhrevî bir kudrete sığınma ihtiyacı nedeniyle yarattığı dinsel dogmalarla bağdaşmaz. Bu nedenle, komünistler kendilerinin dine inanmadıklarını gizlemeksizin ve hiçbir din arasında ayırım yapmaksızın, din ihtiyacının gerçekte ne anlama geldiği yolunda işçi-emekçi kitleleri bilimsel olarak aydınlatmaya çalışırlar. Din konusunda komünistler açısından birincil derecede önem taşıyan husus, dinin *doğuşunun* ve *sönümlenmesinin* toplumsal gelişme yasalarına bağlı olduğudur. Ancak bilimsel düşünceyle donanımlı örgütlenen ve böylece kişisel yalnızlığından, korkularından, endişelerinden kurtulan işçi ve emekçiler artık bir dini düşünceye sığınma ihtiyacı hissetmezler. Daha genel anlamda ise, kitlelerin din denen afyona ihtiyaç duymamaları, bu ihtiyacı doğuran acıların, ezilmişliğin, sefaletin ortadan kaldırılmasına bağlıdır.

Kitlelere dinlerinden vazgeçmeleri için baskı uygulamak komünistlerin amaç ve ilkeleriyle asla uyuşmaz. Böyle bir yaklaşım ve uygulama ancak totaliter rejimlere mahsustur. Bunun bir örneği, Türkiye'de uzun yıllar saltanat sürmüş olan ve hâlâ da bir biçimde etkisi devam eden Kemalist rejimin baskıcı devletçi-laikçiliğidir. Devletçi seçkinciliğin bir alâmeti olarak, yoksul ve dindar işçi-emekçi kitlelere tepelerden büyük bir küçümseme ile bakmayı marifet bilen Kemalizm, karşılığında bu dindar kitleler nezdinde haklı bir nefret kaynağı oluşturmuştur. Bir başka tarihsel örnek ise, sözde işçi

sınıfı adına saltanat sürdüren Stalinist egemen bürokrasilerin tepeden inme yasakçı zihniyetle toplumu biçimlendirmeye çalışmış olmalarıdır. Söz konusu ülkelerde bürokratik rejimlerin çöküşüyle birlikte ortaya çıkan durum, dinin tepeden inme yasaklarla kitlelerin bağrından kopartılıp atılamayacağıının en iyi kanıtıdır.

İnsanlığı felâkete sürükleyen kapitalist düzenden evrensel-tarihsel kurtuluşun yolunu gösteren komünizm düşüncesine düşman olan tüm burjuva siyasal akımların, komünistleri karalamak için icat ettiği yalanlardan biri de, onların iktidara geldiklerinde emeğiyle geçinen insanların elinden evlerini, mülklerini alacağı yolundadır. Bu tür iddialar da tam anlamıyla büyük bir sahtekârlıktan ibarettir. Çünkü komünistlerin son vermek istediği mülkiyet, toplumun çoğunluğunun sömürülmesine ve tahakküm altına alınmasına temel oluşturan, üretim araçları üzerindeki kapitalist özel mülkiyet yani sermayedir. Diğer yandan unutulmamalı ki, kendi alın teriyle geçinen milyonlarca insanın varını yoğunu elinden alan, onları evsizliğe, işsizliğe ve yoksulluğa mahkûm eden suçlu aranıyorsa, o kapitalist düzenin ta kendisidir. Kapitalizm işçileri ve emekçileri mülksüz bırakırken, üretim araçlarının mülkiyetine sahip burjuvazi ise üreticilerin yarattığı toplumsal zenginliğin üstüne konmaktadır. Komünist mücadelenin amacı işte bu adaletsiz ve eşitsiz toplumsal düzeni ortadan kaldırmaktır.

İşçi sınıfının iktidarı, çalışan insanların çalıştığıının karşılığını almasını, herkesin mutlu biçimde yaşayacağı bir eve sahip olmasını, yaşamını gelecek endişesi olmaksızın arzuladığı biçimde düzenleyip manen zenginleştirmesini, herkesin çocuğunu dilediğince eğitebilmesini sağlayacaktır. Daha da ötesinde varılması arzulan komünist toplum ise, yaratılan toplumsal zenginliğin hakkaniyet kurallarına uygun biçimde tüm toplumca mülk edinileceği sınıfsız, sömürsüz ve eşitlikçi bir toplum olacaktır. Komünist Manifesto'da belirtildiği üzere, komünistlerin, *bireylerin yaşam araçları* (tüketim nesnelere) üzerindeki kişisel mülk edinme hakkını ortadan kaldırmak gibi bir düşünceleri asla olmamıştır ve olamaz da. Tersine komünist mücadelenin amacı, bir avuç ayrıcalıklı azınlığın üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetine son vererek, tüm çalışan insanların arzuladıklarına (ev, bark, sağlık, insanın mutluluğu doğrultusunda planlanmış günün yaşam koşulları neyi gerektiriyorsa onların hepsi) sahip olmalarını sağlamaktır.

Manifesto'da da değinildiği gibi, komünizme karşı dinsel, felsefi ve ideolojik

açından yöneltilen suçlamaları aslında fazladan ciddiye alıp uzun boylu incelemeye bile değmez. Çünkü bunlar tamamen bir yalanlar silsilesinden ibarettir. Tarih, insan topluluklarının düşünce, görüş ve kavramlarının, kısacası bilinçlerinin onların maddi varlık koşullarının değişimiyle birlikte değiştiğini kanıtlamıştır. Özelde dinler tarihi ve genelde fikirler tarihi, insanların maddi yaşamlarını üretme tarzlarının bir ürünüdür. O nedenle insanlığı egemen sınıfların yalanlarından, dine sığınma ihtiyacından ve gelecek korkusundan kurtaracak olan yegâne faktör, insanların maddi yaşamlarını üretme tarzını değiştirmeleri yani kapitalizme son vermeleridir.

Manifesto'da öngörülen gerçekler

Komünist Manifesto, işçi sınıfının bu uğurda yürütmesi gereken mücadelenin nedenlerini, haklılığını ve zorunluluğunu en güzel biçimde dile getiren ifadelerle dokunmuş bulunuyor. Bunların hepsi üzerinde durmaya girişmek, onu olduğu gibi aktarmaya çalışmak olurdu. Bu tür bir çaba anlamsız olacağına göre, yalnızca öne çıkartmak istediğimiz bazı hususlar üzerinde durmakla yetinelim.

Manifesto Marx ve Engels'in gençlik döneminde kaleme alınmış olsa bile, işçi sınıfının bu devrimci programının içeriği bugün için de çarpıcıdır ve bu bir tesadüf değildir. Çünkü Marksizm, dünyanın geçmişini ve geleceğini kavramayı mümkün kılan bilimsel yöntem, diyalektik ve tarihsel materyalizm üzerinde yükselir. Manifesto'nun daha ilk satırlarında, Marksizmin temel bileşenlerinden biri olan materyalist tarih yorumu ile yüz yüze geliriz: İnsanlığın yazılı tarihi sınıf mücadelelerinin tarihidir.

Manifesto işçi sınıfını kaderine boyun eğmeye zorlayan gerici düşüncelere de, küçük reformlarla yetinip kapitalizme razı olmasını öğütleyen liberal ve reformist anlayışlara da bir savaş ilanıdır. Marksizm işçi sınıfının kurtuluşunun bizzat onun eseri olacağını, yani sınıfsal ayrımlardan, baskı ve sömürden arındırılmış bir dünyanın onun devrimci mücadelesiyle yaratılacağını savunur. Bu nedenle işçi sınıfının örgütlü devrimci mücadelesi, Komünist Manifesto'dan başlayarak tüm çabasını, kapitalizme karşı sınıf mücadelesinde proletaryayı muzaffer kılacak temellerin döşenmesine hasretmiştir.

İşçi sınıfı ilânihaye ücretli kölelik koşulları altında yaşamaya razı olamaz, o kapitalizmi yıkacak ve sınıfsız topluma geçişi sağlayacak devrimci potansiyele

sahiptir. İnsanlık toplumunun tarihsel akışı içinde proletarya, başka hiçbir sınıfın gerçekleştirmeye muktedir olamadığı bir tarihsel misyon kuşanmıştır. İşçi sınıfı, insanlığın sömürülü ve sınıflı toplumlardan kurtuluşunu mümkün kılacak yegâne sınıftır. Tüm bu saptamalar, insanlığın iyiliğini isteyen birtakım düşünürlerin hayal dünyasından fırlayan fanteziler değildir. Marksizm, işçi sınıfının insanlığın kurtuluşunu mümkün kılacak mücadelesinin bilimsel ifadesidir. Bu önemli özellik, Marksizmi, kendisinden önce gelen ütopyik sosyalizm anlayışlarından ayırt etmiş ve proletaryayı gerçek düşünsel silahlarla donatmayı başarmıştır.

Hiçbir toplumsal düzen, içerdiği yaratıcı potansiyellerini tüketmeden tarih sahnesinden ayrılmaz. Bu durum tarihin materyalist kavranışının gözler önüne serdiği bilimsel bir kuraldır. Komünist Manifesto'nun yazıldığı dönem, kapitalizmin emperyalizm çağına oranla henüz ilerici potansiyellerini yitmediği serbest rekabetçi bir dönemdir. Fakat Manifesto'nun yazarları, tarihsel gidişatın hangi yönde olduğunu kestirecek derin bir gözlem gücüne ve engin bir bilgiye sahiptirler. Kapitalist gelişme sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesine yol açar. Böylece kapitalizmin serbest rekabet dönemi, kaçınılmaz olarak tekelleşme doğrultusunda bir gelişimi mayalamıştır.

Kapitalizm üretici güçlerin büyük bir kısmını yok ederek, akıl almaz bir ihtirasla yeni pazarlar ele geçirerek ve eskilerini daha kapsamlı biçimde sömürerek yol alır. Bu gidişat bir yandan tekelleşmeyi derinleştirir ve mali sermayenin global entegrasyonunu sağlarken, öte yandan kapitalizmin sonunu getirecek mezar kazıcılarını üretir. Kapitalist gelişme işçi sınıfını büyütür, toplumun ezici çoğunluğunu işçileştirir. Bu sömürü düzeninin düşük ücretler, uzun çalışma saatleri, işsizlik, açlık, yokluk, hastalık cehenneminde yaşamaya terk ettiği işçi sınıfının bağrında, kapitalizmi yıkacak devrimci öfkenin doğması ve örgütlü güce dönüşmesi kaçınılmaz hale gelir. İşte kapitalizmin bu gibi gelişme eğilimlerini kavramak, esasen Marx ve Engels'in kapsamlı analizleri sayesinde mümkün olabilmektedir. *Alman İdeolojisi*'ndeki çözümlerden başlayarak *Komünist Manifesto*'ya uzanan ve daha sonra da Marx'ın devasa *Kapital* çalışmasına yansıyan kapitalizm çözümlenmesi, serbest rekabetçi dönemden emperyalizm aşamasına ilerleyen kapitalizmin anatomisini gözler önüne serer.

Tüm bu nedenlerle, Manifesto asla kapitalizmin geçmiş dönemine ait eskimiş bir program değildir. O içinde yaşadığımız emperyalizm çağında

da, kapitalizmin ve sınıf mücadelesinin temel dinamiklerini kavramak için işçi sınıfının ihtiyaç duyduğu bir bilgi pınarıdır. Hatta Manifesto'nun pek çok bakımdan, yazıldığı tarihe oranla bugün devrimci proletarya için daha da büyük bir öneme sahip olduğunu söylemek abartma olmayacaktır. Proletaryanın bu devrimci programı, tekelleşen ve bir dünya sistemi haline gelen yani küreselleşen kapitalizme işaret etmektedir. Açıktır ki, Manifesto'nun 160 yıl öncesinden günümüze ışık tutması boşuna değildir. Esasen Lenin gibi devrimci önderlerin kapitalizmin emperyalist aşamasına dair geliştirilmiş çözümleri de, Marksizmin kurucularının bıraktığı düşünsel miras sayesinde mümkün olabilmektedir.

Manifesto'da kapitalizmin iç işleyiş yasalarına ilişkin açıklamalar çarpıcıdır. Bu bağlamda, artı-değer sömürüsü üzerinde yükselen kapitalist üretim tarzının gizleri, kapitalist rekabetin belirlediği toplumsal ilişkiler, kent ve kır küçük-burjuvazisini mülksüzleştiren büyük sermaye birikimi gibi son derece önemli hususlar hatırlanabilir. Günümüz kapitalizmi, bir yanda toplumsal zenginliğin az sayıda büyük mülk sahibinin elinde toplandığı, diğer yanda ise mülkiyetten yoksun ve yoksul işçi yığınların biriktiği bir kutuplaşma ile karakterize olmaktadır. Kapitalist özel mülkiyet ve ulus-devlet biçimlenmesi, toplumsallaşmış üretici güçlerin dünya ölçeğinde ulaştığı düzeyle bağdaşmamaktadır. Giderek daha az sayıda işçiyle çok daha fazla üretim yapılmasını mümkün kılan modern makineli üretim, toplumsal yaşamı kolaylaştıracağı yerde milyonlarca işçiyi işinden ederek toplumsal felâketin boyutunu büyütmektedir. Bütün bu sonuçlar, kapitalizmin artık tarihsel vadesini doldurduğunun ve mevcut toplumsal yaşamın sosyalizm yönünde aşılmasının zorunlu hale geldiğinin ifadesidir. Manifesto'da denildiği gibi, "toplum artık bu burjuvazinin hâkimiyeti altında yaşayamaz; başka bir deyişle, artık burjuvazinin varlığı toplumla bağdaşmaz".

İşçi ve emekçi kitlelerin kapitalizm altında sürdürdüğü çileli yaşam, sınıflar üstü devlet ve sınıflar üstü demokrasi olamayacağını da kanıtlamıştır. Manifesto'da yazıldığı şekilde, "modern devletin yönetimi, bütün burjuvazinin ortak işlerini yöneten bir komiteden başka bir şey değildir". Burjuva demokrasisi özünde burjuvaziye hizmet eden sınıf demokrasisidir, burjuva diktatörlüğünün bir biçimidir. Burjuva demokrasisi ne denli genişlerse genişlesin, işçi sınıfı sömürülen ve egemenlik altında tutulan bir sınıf olmayı sürdürür. İşçi sınıfı burjuva demokrasisi sınırları içinde kazandığı

bazı tarihsel haklardan yararlanıyor olsa da, burjuvazinin egemenliğine son vermeden sömürü düzeninden kurtulamaz.

Burjuva devlet aygıtı yıkılmadan da işçi-emekçi kitlelerden yana bir siyasal iktidarın kurulabileceği fikri, kapitalizmin tarihi içinde defalarca kanıtlandığı üzere, neticede işçi sınıfını felâkete sürükleyecek oportünist ve reformist bir düşür. İşçi sınıfı, mücadelesini, burjuvazi tarafından oluşturulmuş ve burjuvazinin hâkimiyetini güvence altına almış bulunan yasal çerçeve ile sınırlarsa, iktidarı asla fethedemez. İşçi iktidarının kurulabilmesinin yegâne yolu, burjuva devlet aygıtını parçalayarak burjuvazinin egemenliğine son verecek olan gerçek bir işçi devrimidir. İşte bu yüzden komünistler asla işçi sınıfını boş düşlerle aldatmaz, kendi görüşlerini ve amaçlarını gizlemeye tenezzül etmezler. Manifesto'da denildiği gibi, hedeflerine ancak tüm toplumsal koşulların *zorla* yıkılmasıyla ulaşabileceğini açıkça ilan ederler.

İşçi iktidarı “egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya” demektir. İşçilerin bu egemen konumlarını muhafaza edebilmeleri için işçi devleti *daha baştan sönmeye yüz tutmuş* cinsten bir *yarı-devlet* olmak zorundadır. Bu ise, toplumun ezici çoğunluğunu oluşturan işçi-emekçi kitlelerin, tarihin hiçbir kesitinde sahip olmadıkları haklara ve en geniş demokrasiye sahip olmaları anlamına gelir. Kısaca vurgulamak gerekirse, işçilerin devrimci iktidarı sömürücü azınlık açısından bir diktatörlük, fakat işgücüyle geçinen geniş kitlelerin tarihte ilk kez kavuşacakları *kendi öz demokrasileri* olacaktır.

Devrim olmadan çözüm yok

Marx ve Engels'in Manifesto'yu kaleme aldıkları yıl, Avrupa'da siyasal koşulların değişime uğraması bakımından bir dönemeç noktası oluşturur. 1848 öncesinde Avrupa'da işçi sınıfı görece bir durgunluk içindeyken, 1848 yılı geldiğinde başta Paris olmak üzere Avrupa'nın pek çok kenti birbiri ardı sıra patlak veren devrimlerle sarsılmaya başlar. Gericilik günlerinde akıntıya karşı yüzmeyi başaran Marx ve Engels için bu durum ve benzeri örnekler, önemli tarihsel dersler çıkartma fırsatı sunacaktır. Daha sonra Marx'ın “18 Brumaire”de vurgulayacağı gibi, proleter devrimler kendi yenilgilerinden öğrenen ve böylece olgunlaşan bir niteliğe sahiptirler. Bu nedenle, bir dönem için gerilemiş bulunan işçi hareketinin daha sonra ileriye atılacağından kuşku duyan kişi devrimci değildir.

Kapitalizmden kurtulmayı isteyen devrimi istemek zorundadır. Çünkü ne denli köhnemiş olursa olsun, kapitalizm tarih sahnesini asla gönül rızasıyla terk etmeyecektir. Tam tersine, bu sömürü sistemi yaşlanıp çürüdükçe geçmiş dönemlere nazaran işçi haklarına çok daha büyük bir saldırı, çok daha derin ölçekli bir siyasal gericilik, çok daha kanlı savaşlar üretmektedir. Kapitalizmin yıkıcı krizleri tüm dünyada toplumsal yaşamı temellerinden sarsmakta ve tabir caizse hemen her ülkenin çivisi yerinden çıkmaktadır. Günümüzde yaşanan gerçeklik işte bunlardır. Ama kapitalizmin krizleri ne denli şiddetli olursa olsun, kapitalizm bu krizler neticesinde kendiliğinden çökmeyecektir. Kapitalizmin reformlar yoluyla ıslah edilmesi veya kapitalizm altında daha iyi bir dünya yaratılması asla mümkün değildir. Kapitalizmden kurtuluş devrimi gerektirir. Komünist Manifesto, işçi sınıfını bu tarihsel eyleme çağıran ve bu devrimci eyleminde ona yol gösteren mücadele programıdır.

İşçi sınıfının kapitalizme karşı yürüttüğü mücadele, sendikal ya da genel demokratik mücadele gibi, kitleyi kucaklayan çeşitli biçimlere bürünerek yol almaktadır. Ama yine de onun en gelişkin biçimi devrimci siyasal mücadeledir. Ve Manifesto'nun sözleriyle, "proleterlerin bir sınıf olarak örgütlenmeleri, sonuçta onların bir politik parti olarak örgütlenmelerini" de gerektirir. İşçilerin devrimci mücadelede ihtiyaç duydukları parti, işin gerçeğinde *burjuva işçi partileri* anlamına gelen reformist sosyalist veya sosyal demokrat tipte sol partiler olamaz. Manifesto aslında genel içeriği itibarıyla işçi sınıfının devrimci örgütlenme sorununa dikkat çekmiştir. Proletaryanın kapitalist sömürü düzenine son verilebilmesi için, işçi sınıfının burjuva ve küçük-burjuva solundan bağımsız tarzda örgütlenmiş devrimci önder bir partiyeye ihtiyacı vardır.

İşçi sınıfının nihai amacı herkesin insanca yaşayabileceği ortaklaşmacı bir toplumsal düzene varmak olduğuna göre, sınıfın devrimci siyasal öncüsü de adını buradan alır. Komünistlerin bir bütün olarak işçi sınıfının çıkarlarının dışında kendilerine özgü sektör çıkarları olamaz. Bu nedenle Manifesto'da, komünistlerin öteki işçi sınıfı partilerine karşı duran bir parti oluşturmayacağı yazılarak, kerameti kendinden menkul sektör yaratmanın yanlışlığına işaret edilmiştir. Sınıfın bağımsız örgütlenmesi açısından önemli olan yönler ise Manifesto'da, "komünistler, öteki işçi sınıfı partilerinden ancak şöyle ayrılırlar" denilerek belirtilmiştir. Bunları burada kısaca vurgulayabiliriz. Birincisi, komünistler hangi ülkede olursa olsun mücadelede

ulusalcılığa düşmez ve işçilere daima tüm proletaryanın dünya ölçeğindeki ortak çıkarlarını gösterirler. Bir başka deyişle, daima enternasyonalizmi öne çıkarırlar. İkincisi, işçi sınıfının burjuvaziye karşı mücadelesinin her bir evresinde, her zaman ve her yerde bir bütün olarak devrimci proleter hareketin çıkarlarını temsil ederler.

Ücretli kölelik koşullarında sürünmekten kurtulabilmek için işçi sınıfı devrimci tarzda örgütlenmelidir. Bu bakımdan işçi sınıfı ya devrimcidir ya da hiçbir şeydir. Ama işçi sınıfının devrimciliği, yalnızca kendine yontan bir bencillik içermez. Kapitalist toplumda yer alan her türlü haksızlığa karşı çıkmadan, işçi haklarıyla birlikte tüm ezilenlerin hakları savunulmadan devrimci olunamaz. Bu nedenle Manifesto'da, "komünistler her yerde, varolan toplumsal ve politik düzene karşı olan her devrimci hareketi desteklerler" diye yazılmıştır. Devrimci stratejinin, ezilen ırkın, ezilen ulusun ve ezilen cinsin haklarının savunulması doğrultusunda geliştirilmesi komünist mücadele anlayışının zorunlu bir unsurudur.

Marksizm toplumsal varlığın toplumsal bilinci belirlediğine işaret ediyor. Nitekim işçi ve emekçi kitlelerin kapitalizm altında mahkûm kaldıkları yaşam biçimi, toplumsal bilinç düzeyinde de yansımaları buluyor. Kendi hallerine bırakıldıklarında kitleler alışıldık siyasetlerin veya kendilerine kolay çözümler vaat eden siyasi oluşumların peşinden sürüklenmeye meyilliler. Fakat yine de, öncüye oranla ağır aksak bir biçimde olsa bile, kitleler de nihayetinde deneme yanılma yoluyla bir yaşam tecrübesi biriktiriyorlar. Bu yüzden burjuva ideolojisinin, kapitalizmin katlanılır bir düzen olduğuna veya bu düzenin yıkılmayacağına onları ebediyen inandırması asla mümkün olmayacak. İşçi hareketinde yaşanan gerileme koşulları ve burjuvazinin işçi mücadelesini güçsüz düşürmek için çevirdiği dolaplar her ne olursa olsun, büyük *uyanış ve derleniş* engellenemeyecek. Devrimci sınıf örgütlülüğünün sesi yükseldiği ölçüde, kitleler kendilerine gerçekleri açıklayan ve onları anlamlı bir mücadeleye davet eden bu sese giderek büyüyen bir arzuyla kulak kabartmaya başlayacaklar.

Eski Yunanlıların, Karanlık Tanrısı tarafından çalınan ateşlerini bulup getirerek onları yeniden aydınlığa kavuşturan Prometheus gibi kahramanları vardı. İşçi sınıfının eski Yunanlılar gibi ne tanrılara sığınmaya ne de hayali kahramanlar yaratmaya ihtiyacı var. İnsanlığı karanlık bir yaşama ve yok oluş tehdidinde sürükleyen kapitalist düzenden kurtulmak için ihtiyaç

duyulan devrimci potansiyel sınıfın bağrında mevcut. Yeter ki uyuklayan dev sahip olduğu potansiyelin bilincine erip, dünyayı değiştirmek için örgütlenerek ayağa dikilsin. Komünist Manifesto dünya işçi sınıfına bunun yolunu göstermiş, kapitalizmden kurtulmayı mümkün kılacak ateşi yıllar öncesinden yakmıştır. Marx ve Engels gibi önderler eliyle yakılan bu kurtuluş ateşi körüklenmeyi bekliyor. Yaşasın Komünist Manifesto'nun hiç sönmeyen ateşi!

Gelecek Sosyalizmindir

Mehmet Sinan

Kapitalizmin gelişmesi ve ütopyik sosyalizmin ortaya çıkışı

Tarihsel menşei itibarıyla uygarlığın Batı tipi gelişim çizgisi üzerinde yer alan ve özel mülkiyete dayanan sömürülü-sınıflı toplumların sonuncusu olan modern sanayi kapitalizmi, 21. yüzyıla adım attığımız şu yıllarda ömrünün 250. yılını tamamlamış bulunuyor.

18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın ilk yarısındaki Avrupa, burjuva devrimlerin yaşandığı ve modern burjuva toplumların yükseldiği bir kıta durumundaydı. Dönemin karakterini belirleyen iki tarihsel olgu, İngiltere'deki sanayi devrimi ile Fransa'daki Büyük Devrim (1789 burjuva devrimi) idi. İngiltere'de 1760'larda başlayan sanayi devrimi 18. yüzyılın sonlarında doruk noktasına ulaştı. 19. yüzyılda ise tüm Avrupa hummalı bir kapitalist gelişmeye sahne olacaktı. Üretimin gittikçe yoğunlaştığı, küçük imalatın yıkıma uğradığı, sürekli bir mülksüzleşmenin yaşandığı ve dolayısıyla, zanaatkarların yerini sürekli olarak artan bir proleter ordunun aldığı bir süreçti bu. Nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan ve gelecekte tüm çağdaş toplumsal ilişkileri belirleyecek olan yeni bir sınıftı sanayi proletaryası. Ama 19. yüzyılın başında, daha çok genç ve yetersiz bir güçteydi bu sınıf.

Kapitalizme gelinceye değin sömürünün, eşitsizliğin, adaletsizliğin, insanın insana kulluğunun ve toplumsal çelişkilerin her çeşidi yaşanmıştı Avrupada.

Eski Avrupa'ya (feodal aristokraziye) karşı mücadelenin başını çeken ve yeni bir düzeni (kapitalizmi) kurmakta olan burjuvazi, var olan tüm çelişkileri ortadan kaldırmak, adaletsizliğe, eşitsizliğe, insanın insana kulluğuna son vermek vaadiyle kitleleri peşine takarak gelmişti iktidara.

Fakat çok geçmeden görülecekti ki, burjuvazinin savunduğu düzen, tüm bu çelişkileri ortadan kaldırmak bir yana, onları daha da derinleştiriyordu. Yoksulluk, eşitsizlik, adaletsizlik kapitalizm altında da aynen devam ediyor, hatta daha da artıyordu. İlk çağın köleliği ve orta çağın serflik düzeni gerçi ortadan kalkmıştı ama onların yerini bir başka kölelik biçimi, modern sanayi kapitalizmi denen "ücretli kölelik düzeni" almıştı.

Bu gelişmeler büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştı toplumda. Ve çok geçmeden, toplumdaki bu hayal kırıklığını dile getiren ve burjuva toplumu eleştiren toplumcu düşünürler çıkageldiler. 19. yüzyılın başı, kapitalizmin yarattığı olumsuz sonuçlara karşı ilk tepkilerin geliştiği ve ütöpik de olsa ilk sosyalist fikirlerin ortaya çıktığı bir dönemeç noktası oldu. Fakat kapitalist gelişmenin bu dönemi, yaşanan olumsuzlukların sona erdirilmesi için gerekli araçların henüz olgunlaşmadığı bir dönemdi. Kapitalist üretim tarzı ve onunla birlikte burjuvazi ile proletarya arasındaki uzlaşmaz karşıtlık henüz çok eksik gelişmişti. Kapitalizmden kaynaklanan çatışmalar biçimlenmeye başlamış olsa da, onları sona erdirmeye araçları henüz hazır değildi.

Bu dönemde proletarya da henüz bağımsız politik eylem yeteneğinden yoksun olduğundan, sadece ezilmiş, acı çeken bir tabaka olarak görünüyordu toplumda. Dolayısıyla, o dönemin toplumcu düşünürleri de proletaryaya baktıklarında, onda insanlığı kurtuluşa götürececek bir devrim ordusunu değil, ezilmişliği ve yoksulluğu görüyorlardı sadece. İşte bu nedenle, dönemin toplumcu düşünürlerinin geliştirdikleri "sosyalizm" teorileri de, bilimsel temelden yoksun, eksik, kurgusal ve ütöpik olmaya mahkûm kalacaktı. Bu dönemin sosyalist düşünceleri için şu değerlendirmeyi yapmıştı Engels: "Eksik kapitalist üretim koşulları ve eksik sınıf koşulları, eksik teorilerle karşılandı." (Ütöpik Sosyalizm, Bilimsel Sosyalizm, Sol Yay., 1978, s.71)

Toplumsal sorunların henüz gelişmemiş ekonomik koşullarda gizli duran çözümünü, ütopyacılar, insan beyninden (kurgusal) çıkarmaya kalkıştılar. Dolayısıyla, yeni ve daha yetkin bir sistemi bulmayı ve onu tüm topluma dışardan propagandayla benimsetmeyi yüce bir görev olarak gördüler. Ütopyacılar, daha eşitlikçi ve adaletli bir toplum "yaratmak" ve insanları bunun

ilkelerine ikna etmek için, olabildiği her yerde örnek deneylere giriştiler. Ve tabii, kapitalizmin varlığı koşullarında yapılan tüm bu deneyler hüsrarla sonuçlanacaktı. Ama her ne olursa olsun, şurası bir gerçek ki, 19. yüzyılın başlarındaki bu ütopyik sosyalist düşünceler, geleceğin bilimsel komünizm düşüncesine de güçlü bir ışık tutmuştur.

Ütopyik sosyalizmden bilimsel komünizme

Katkı'ya yazdığı önsözde Marx, tarihsel evrim sürecinde ortaya çıkan ekonomik-toplumsal oluşumların bir şemasını vererek, burjuva toplumu hakkında şunları söylemişti:

“Genel hatlarıyla, Asya tipi, antik, feodal ve modern burjuva üretim biçimleri, toplumun ekonomik oluşumunun ilerleyen dönemleri olarak nitelendirilebilir. Burjuva üretim ilişkileri, toplumsal üretim sürecinin son çelişmeli biçimidir.... Bununla beraber, burjuva toplumunun bağrında gelişen üretim güçleri aynı zamanda bu çelişmeyi çözecek maddi şartları yaratırlar. Demek ki insan toplumunun tarih öncesi, bu sosyal düzenle sona erer.” (K. Marx, *Ekonomi Politikin Eleştirilmesine Katkı*, Öncü Kitabevi, Mart 1970, s.4) (düzeltilmiş çeviri)

Avrupa'da henüz burjuva devrimlerin yaşandığı erken bir dönemde kapitalizmin bilimsel bir çözümlemesini yapan Marx, evrensel ölçekte gelişmekte olan bu üretim tarzının, komünizmin maddi öncüllerini de nasıl evrensel ölçekte yaratmakta olduğunu bilimsel olarak ortaya koyuyordu.

Gerçekten de modern sanayi kapitalizmi, kendinden önceki üretim tarzlarından tamamen farklı olarak, üretici güçlerin gelişmesine, emeğin ve üretim araçlarının toplumsallaşmasına muazzam bir itilim vererek, iktisadi ve toplumsal ilerlemede sıçramalı gelişmeler sağlayan bir sistem olmuştu. Bu sistemin kendi gelişim süreci içinde, yerel ve ulusal sınırları aşarak evrensel ölçekte yayılması, o güne değin birbirinden yalıtık vaziyette yaşayan halkların kendilerine özgü tarihlerini de tek bir dünya tarihi içinde birleştirdi. Kapitalist üretim tarzı ile birlikte tarihin bir dünya tarihi haline gelmesi, tüm halkların yazgısını ortaklaştırmış ve birbirine bağlı hale getirmiştir.

Sömürsüz ve sınıfsız bir toplumun (komünizmin) evrensel ölçekte hayata geçirilebilmesinin (yaşanabilmesinin) koşullarının, bizzat kapitalizm tarafından hazırlandığını kanıtlayan Marx, ütopyik sosyalistlerden farklı olarak,

insanlığın kurtuluşunun ancak ve ancak kapitalizmin dünya ölçeğinde ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacağını ve bunu yapmaya muktedir tek sınıfın da proletarya olduğunu keşfetmişti. Geleceğin komünist toplumu, egemen halkların eş zamanlı ve evrensel hareketiyle mümkün olacaktır diyordu Marx. Komünizm ancak evrensel düzeyde gelişmiş üretici güçlerin üstünde yükselebilir ve yerel ya da ulusal değil, evrensel bir hareket olarak var olabilirdi. Dolayısıyla Marx'ın bilimsel komünizm teorisinde, dünya devrimi fikri ile komünizmin ancak evrensel ölçekte yaşanabileceği fikri, ayrılmaz biçimde birbirine bağlıydı.

Marx ve kapitalizmin tarihsel gelişme eğilimi

Marx'a göre kapitalist üretimin itici gücü, başkalarının emeğinin sömürülmesi yoluyla zenginleşmek, yani sermaye birikimi yasası idi. Kapitalizmin serbest rekabetçi döneminde bu yasanın doludizgin işlemesi, sermayenin organik bileşimini ve dolayısıyla emeğin ve üretim araçlarının toplumsal niteliğini süratle artırmış ve üretimin ölçeğini eskiyle kıyaslanmayacak ölçülerde genişletmişti. Artık tek tek kapitalistlerin bireysel sermayeleri, bu büyük ölçekli üretim ve girişimler için yeterli olamazdı. Bunun için hem kapitalist devletin doğrudan girişimci sermayesine, hem de özel kapitalistlerin birleşik sermayelerine ihtiyaç vardı. İşte sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesi ve giderek tekelleri kapitalist birliklerin oluşması da bu büyük ölçekli üretim sürecinde gerçekleşecekti.

Serbest rekabetin tarihsel bir süreçte kendi karşıtını (tekeli) yaratması, sermaye sahipliğinin yapısında da önemli değişimlere yol açtı. Kendini geliştirmekte olan toplumsal üretim biçimine dayandıran bir kısım sermaye, tek tek kapitalist girişimcilerin bireysel-özel sermayesi olmaktan çıkıp, doğrudan biraraya gelmiş bireylerin ortaklaşa sermayesi biçimine büründü. Sermayenin yapısında meydana gelen bu değişim, hisse senetli şirketlerin (anonim şirket) örgütlenmesinde ifadesini buldu. Bunun sonucunda pek çok bireysel sermaye sahibi, doğrudan üretim sürecinden çekilirken, bir grup kapitalist de diğer birçok kişilerin sermayelerinin kolektif yöneticisi durumuna geldi. Eski bireysel-girişimci kapitalisti üretim sürecinden uzaklaştırıp, Marx'ın deyimiyle "salt para kapitalisti"ne dönüştüren bu süreç, hisse senedi ve tahvil borsasının (sermaye piyasasının) da oluşumu süreciydi.

Gericileşen kapitalizm

Eski (feodal) düzeni ortadan kaldıran kapitalizmin yeni bir düzen olarak tarihte oynadığı ilerici rol çok kısa sürmüştü. Kapitalizm bu rolünü 20. yüzyıla girmeden çok önce tüketmiş bulunuyordu. Marx, kapitalist gelişmenin bağrında taşıdığı tekelleşme eğilimini (emperyalizm) daha 1870'lerde tespit etmiş ve onun gerici niteliğini bütün yönleriyle ortaya koymuştu. 19. yüzyılın son çeyreğinde, sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesi, hisse senetli şirketlerin (anonim şirketler) doğması, borsaların kurulması, kredi sisteminin gelişmesi süreci, Marx'ın deyimiyle "yeni bir finans aristokrasisi, kurucular, spekülatörler ve düpedüz nominal direktörler şeklinde yeni bir asalaklar zümresi" türetmişti. (K.Marx, *Kapital*, c.3, , Sol Yay., 1990, s.388)

Toplumsallaşmış emek ve sermaye, 20. yüzyılın başından itibaren işte bu asalaklar zümresinin (finans kapital oligarşisinin) keyfi egemenliği altına girecekti. İnsanlık, finans kapitalin sınır tanımaz egemenliği, ulusal ve uluslararası düzeyde yayılmacılığı demek olan kapitalizmin bu yeni aşamasını esas olarak 20. yüzyılda yaşamaya başladı. Serbest rekabetçi dönemdeki ilerletici niteliğinin tersine, bu yeni aşamasında kapitalizm, toplumsal ilerlemenin önünde dünya ölçüğünde bir engele dönüştü. Kapitalizmin emperyalizm diye tanımlanan bu yeni aşaması, tüm 20. yüzyıl boyunca, toplumsal çürümenin, yozlaşmanın, kültürel ve insani değerlerde çöküntünün, savaşların ve saldırganlığın, doğanın tahribinin, ekolojik dengenin insanlığın mahvına yol açacak ölçüde bozulmasının temel nedeni olarak hükmünü sürdürdü. Kapitalizmin bu son aşamasında oynadığı gerici rol ve toplumsal ilerlemenin önüne diktiği engeller, şu an içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda doruğa ulaşmış bulunuyor.

Kapitalizmin temel çelişkisi olduğu gibi duruyor

Kapitalist üretim tarzının hiçbir dönemde aşamadığı ve bugün de aşamaya-çağı temel çelişkisi, üretim araçlarının ve emeğin her geçen gün daha da artan toplumsal karakteriyle, bunların özel sahipliği (yani özel mülkiyetin tekelinde olmaları) arasındaki çelişkidir. Bu çelişki, 19. yüzyıldan beri sık sık yinelenen iktisadi krizlerle, keskinleşen sınıf mücadeleleriyle, devrimci durumlarla, emperyalist savaşlarla kendini dışa vurmaktadır. Özellikle 20. yüzyıl bunun sayısız örneklerinin sergilendiği bir yüzyıl olmuştur ve şimdi içinde yaşadığı

ğımız 21. yüzyılın da kapitalizm altında bundan farklı olmayacağı kesindir.

Kapitalizmin yükseliş dönemini simgeleyen 18. ve 19. yüzyıllar, Avrupada burjuva devrimlerin gerçekleştiği, ulusal birliklerin oluştuğu ve nihayet burjuva ulus-devletlerin kurulduğu yıllardı. Öte yandan, başarısızlıkla sonuçlan- sa bile, 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupada gerçekleşen ilk proleter devrim (1871 Paris Komünü deneyimi) de, toplumsal ilerlemenin ne yönde olacağı- nın ilk işaretlerini veren tarihsel önemde bir olaydı.

20. yüzyılda yaşayanlar ise, kapitalist üretim ilişkilerinin ve finans kapital (mali sermaye) hâkimiyetinin dünya ölçeğinde yayılmasına, emperyalist güç- ler arasındaki tekelci rekebetin ve hegomonya yarışının yol açtığı yeniden paylaşım savaşlarına (iki dünya savaşı), Asya, Afrika ve Latin Amerikadaki eski sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde yaşanan ulusal kurtuluş mücadelele- rine ve bunun sonucunda yeni ulus-devletlerin doğuşuna tanık oldular.

Ama hiç şüphesiz ki 20. yüzyıla asıl damgasını vuran tarihsel olay, emperya- list zinciri bir halkasından kırarak milyonlarca emekçiye kapitalist sömürü- den kurtuluşun yolunu gösteren ilk muzaffer proleter sosyalist devriminin gerçekleşmesi oldu. 1917 Ekiminde devrimci bir ayaklanmayla siyasal iktida- rı fetheden ve ardından muazzam bir tarihsel eyleme (kapitalizmi tasfiyeye) girişen Rusya proletaryası, ilki başaran bir sınıf olarak tarihe geçiyordu. Ka- pitalist sömürüyü ortadan kaldırmak, insanın insana kulluğuna son vermek ve özgür üreticiler topluluğuna (komünizme) giden yolu döşemek üzere işçi sınıfı ayağa kalkmıştı. Evet, tarihsel anlamda büyük ve umut dolu bir başlan- gıçtı bu. Rusya proletaryasının yaktığı devrim ateşinin genişleyerek tüm dün- yaya yayılacağı ve diğer ülkelerin işçi sınıflarını da aynı doğrultuda harekete geçireceği yönünde heyecan ve umut dolu bir beklenti hâkimdi her tarafta.

Rusya proletaryasının bu devrimci başarısının ardından, Almanya ve Macaristan'da da ayaklanan işçilerin iktidarı ele geçirerek bir sovyet rejimi kurmaları, Avrupa burjuvazisini adeta şoka uğratmıştı. Troçki o dönemi şöy- le tanımlıyordu:

“1919 yılında Avrupa burjuvazisi ne yapacağını bilmez haldeydi. Paniğin ve Bolşevizm karşısında hissedilen sınırsız korkunun en şiddetli yaşandığı gün- lerd... Savaş, burjuva toplumunun ekonomik temellerini parçaladı. Aynı za- manda, burjuva egemenliğinin siyasal kurumlarını -devleti, orduyu, polisi, parlamentoyu, basını ve diğer kurumları- olağanüstü düzeyde örgütsüzleş-

tirdi, zayıflattı, gözden düşürdü ve hareket edemez duruma getirdi.” (Akt: T. Cliff, *Lenin*, c.4, İde Yay., Şubat 2000, s.28)

Ne var ki bu durum çok uzun sürmeyecekti. Proletaryanın devrimci saldırısı Rusya dışında geri püskürtüldü. Macaristan’daki sovyet rejimi iktidara geldikten 133 gün, Bavyera’daki ise 23 gün sonra düşürüldü. Bu gelişmelerin ardından burjuvazi, bir yandan Avrupa’da genel bir karşı devrimci saldırıyı örgütlerken, diğer yandan da Rusya’daki Bolşevik iktidarı bozguna uğratmak üzere, uzun sürecek bir iç savaşı körüklemeye girişti. Burjuvazinin Avrupa’da başlattığı bu karşı-devrimci saldırı başarılı olmuş ve dünya devrimi hayali giderek sönmülmüştü.

Bürokrasi egemen oluyor, Ekim yenilgiye uğruyor

Dünya devrimi beklentisi gerçekliğe dönüşmediği gibi, ne yazık ki daha da kötüsü olmuştu. Olumsuz nesnel ve öznel koşulların (devrimin gerçekleştiği Rusya’nın her bakımdan geri bir köylü ülkesi olması, devrimin hemen ardından yaşanan iç savaşta Rusya ekonomisinin benzeri görülmemiş ölçüde çöküntüye uğraması, işçi sınıfının örgütlü ve deneyimli öncü kesimlerinin iç savaşta kırılması, Bolşevik Partinin proleter sınıf temelini büyük oranda yitirmesi ve bu nedenle parti ve devlet aygıtında bürokrasinin, çıkarıcıların köşebaşlarını tutmuş olması, Avrupa’da beklenen proleter devrimlerin gerçekleşmemesi sonucunda sovyet devriminin yalnız kalarak kendi içine kapanması vb.) bir araya gelmesi sonucunda, Rusya işçi sınıfı iktidarını uzun süre elinde tutmayı başaramadı.

Partinin ve sovyetlerin içinde gelişen sinsi bir bürokratik karşı-devrim sonucunda, işçi sınıfı kendi öz iktidarını yitirdi. Bu süreçte Stalinci bürokrasi, başta Leninist-Bolşevik kadrolar olmak üzere, Ekim Devriminin öncü işçi kuşağını adım adım tasfiye ederek, partide ve sovyet organlarında ipleri iyice eline geçirdi ve böylece proletarya diktatörlüğü yerine kendi diktatörlüğünü ikame etmiş oldu. Bu aynı zamanda bürokrasinin sovyet toplumunda yeni efendiler konumuna yükselmesi anlamına geliyordu.

Totaliter bir iktidar mekanizması oluşturarak işçiler, köylüler ve aydınlar üzerinde mutlak bir siyasal egemenlik kuran Stalinci bürokrasi, egemenliğini sağlamlaştırmak için 1930’lardan itibaren yeni bir sosyo-ekonomik sistemin temellerini döşemeye başladı. Aslında ne kapitalizm ne de sosyalizm

olan bu nev'i şahsına münhasır sosyo-ekonomik sistem, milliyetçi bürokrasinin merkezi güdümünde olan devlet mülkiyetine ve totaliter bir komuta ekonomisine dayanıyordu. İşte Stalinist bürokrasinin sonradan "tek ülkede sosyalizmin kuruluşu" ya da "reel sosyalizm" diye lanse ettiği fenomen, gerçekte bürokrasinin egemenliğini perçinleyen despotik-devletçi bir rejimden başkası değildi.

Ekim Devrimi gibi muazzam bir proleter devrimin ardından, Bolşevik Partinin içinden çıkan bürokratik bir kastın iktidarı ele geçirerek kendini egemen sınıf konumuna yükseltmesi ve işçi sınıfının lehine olan devrimin tüm kazanımlarını bir bir tasfiye ederek, ne kapitalizm ne de sosyalizm olan kendine özgü bürokratik-despotik bir sosyo-ekonomik sistem yaratması, önceden öngörülebilir bir durum değildi kuşkusuz. Nitekim böylesi bir gelişmenin olabileceğini, ne Lenin, ne Troçki, ne de diğer devrimci Marksist önderler düşünebilmişlerdi. Çünkü onlar için, bir geçiş dönemi olarak proletarya diktatörlüğü, iki olası sonucu olan bir dönemi ifade etmekteydi: Sosyalizme doğru ilerlemek ya da yeniden kapitalizme yuvarlanmak. Onun için, Marx'ın dünya devrimi anlayışını benimseyen ve komünizmin ancak evrensel ölçekte kurulabileceği çözümlenmesine sıkı sıkıya bağlı olan bu liderler, eğer dünya devrimi yardımına koşmaz ise, proleter devrimin Rusya'da yenilgiye uğramasının ve kapitalizmin geri gelmesinin kaçınılmaz olacağına inanıyorlardı.

1921'de yapılan 10. Parti Kongresinde bu tehlikeye dikkat çeken Lenin şöyle diyordu:

"Durum, esas itibariyle şu: Orta köylülüğü ekonomik olarak tatmin etmek ve serbest mübadeleye geçmek zorundayız; aksi takdirde, dünya devriminin gecikmesi durumunda, Rusya'da proletaryanın yönetimini muhafaza etmek ekonomik olarak imkânsız hale gelecektir." (Akt: T.Cliff, *Lenin*, c.4, s.156)

Lenin aynı kongrede "ülkeye hâkim olanın işçi sınıfı değil, köylülük olduğunu" söylüyor ve var olan işçi devletinin de esasen "bürokratik bozulmaya uğramış bir işçi devleti" olduğunu ısrarla vurguluyordu. Lenin, işçi devletindeki bürokratik yozlaşmanın yarattığı tehlikenin ne denli büyük ve gerçek bir tehlike olduğunu görüyor ve bürokrasinin ipleri bütünüyle eline geçirmesi durumunda, devrimin kazanımlarının nasıl yok olacağını düşünerek acı çekiyordu. O yaşamının son aylarını geçirdiği hasta yatağında bile, bürokrasiye karşı mücadelesini inatla sürdürdü. Ama ne yazık ki artık çok geçti. Bir araya gelen nesnel ve öznel olumsuzlukların yarattığı durum, Lenin'in iradi müda-

halesiyle aşamayacağı bir durumdu. Tüm yaşamını işçi sınıfının kurtuluşu davasına, komünizm mücadelesine adanmış olan bir devrimci için, bu yaşadıkları gerçekten de bir trajedi idi.

Stalinci bürokrasi, tüm bu karşı-devrimci girişimlerini, “tek ülkede sosyalizm kuruculuğu” maskesi ardına saklanarak ve Büyük Rus milliyetçiliğini körükleyerek sürdürmesini bildi. Parti içinde Troçki ve sol muhalefet, tek ülkede sosyalizmin olanaksızlığını ve bu anlayışın anti-Marksist, milliyetçi özünü teşhir etmeye çalışmışlarsa da bu olumsuz gidişi durduramadılar. 1930’larda ise, bilindiği üzere, Stalin’in liderliğinde Sovyet bürokrasisi, büyük tasfiyelere girişerek kendi diktatörlüğünü pekiştirdi. Artık ne işçi sınıfı iktidarının ne de Ekim Devriminin bazı “kazanımlarının” devam ettiğinden hiçbir biçimde söz edilemezdi ve edilmemeliydi de.

Oysa Sovyetler Birliği’nde olumlu yönde bir dönüşüm (politik devrim dolayımıyla) olasılığından hiçbir zaman umut kesmemiş olan Troçki ve onun etkilediği insanlar, Sovyet bürokrasisinin diktatörlüğünü hâlâ işçi devleti olarak tanımlamaya devam ettiler. Onlara göre SSCB, yozlaşmış da olsa hâlâ bir işçi devleti idi ve bu devlet, Ekim’in kimi kazanımlarını korumaya devam ediyordu. Tabii, Troçki’nin çözümlenmeleri, bir yandan Sovyetler Birliği’nin sosyalist bir toplum olmadığını ortaya koyarak insanları doğru bir biçimde aydınlatırken, diğer taraftan bürokrasinin devletini hâlâ bir işçi devleti olarak nitelendirmesi, insanların kafasında bir bulanıklığa yol açıyordu. Ne yazık ki yaratılan bu zihin bulanıklığı, Sovyet devletinin sınıf karakterinin daha derinlemesine sorgulanmasını ve sorunun doğru biçimde kavranmasını engelleyen faktörlerden biri olmuştur. Tüm yaşananlardan sonra, bunun artık yadsınamaz bir gerçeklik olduğu ortaya çıkmıştır.

Soğuk savaşın perdelediği gerçekler ya da büyük yalan

Stalinist bürokrasinin Sovyetler Birliği’nde yarattığı bu kendine özgü sosyo-ekonomik oluşumun, İkinci Dünya Savaşından sonra Doğu Avrupa ve Asya’dan yeni ülkelerin de katılımıyla uluslararası bir sistem haline geleceği ve 20. yüzyılın son çeyreğine kadar da kapitalist sistemin yanısıra (ve ona rakip bir sistem olarak) varlığını sürdürmeyi başaracağı, savaştan önce hiç kimse tarafından öngörülmemiştir. Ama neticede bunların hepsi yaşandı!

Nitekim, kapitalist sistem ile bürokratik-despotik sistem arasında her alanda

(ekonomik, politik, ideolojik, askeri vb.) yaşanan ve tarihe “soğuk savaş” diye geçen keskin rekabetin, 20. yüzyılın ikinci yarısına nasıl damgasını bastığı ve toplumsal-tarihsel gelişmeyi nasıl belirlediği iyi bilinmektedir. Bu arada, Soğuk Savaş koşullarının yarattığı toz duman ortamında, kendilerini sosyalizm olarak tanımlayan ülkelerle ilgili kimi gerçeklerin nasıl gölgede kaldığı ve bu ülkeler hakkında dünya solunda nasıl yanılsamalar yaratıldığı da bugün daha iyi anlaşılmaktadır. Yaşanan bir gerçekliğin yanlış kavranması ve yanlış teoriye edilmesinin, gerçeğe ulaşmayı nasıl engellediği ve bunun belli bir tarihsel dönem boyunca nasıl gözbağına dönüştüğü biliniyor.

Bunda elbette ki İkinci Dünya Savaşı'nın ve sonrasındaki gelişmelerin büyük payı olmuştur. O dönemdeki gelişmeleri yeniden anımsamak gerekiyor. Yaşanan Nazizm-faşizm deneyimleri ve ardından milyonlarca insanın ölümüne ve büyük yıkımlara yol açan İkinci Dünya Savaşı Avrupa'yı dehşete düşürmüştü. Bu unutulmaz olaylara zemin hazırlayan Avrupadaki burjuva devletler ve burjuva partiler, Avrupa işçi sınıfının gözünde güvenilirliklerinden çok şey yitirmişlerdi. İşsizliğin, yoksulluğun, güvensizliğin, endişenin kol gezdiği savaş sonrasının Avrupasında emekçi kitleler, tıpkı 1. Dünya Savaşı sonrasında olduğu gibi, gene kapitalizmi ve burjuva düzeni sorgulamaya başlamışlardı. Buna karşılık, yirmi milyon insanını yitirmek pahasına İkinci Dünya Savaşında Nazi ordularının ezilmesinde tarihi bir rol oynayan Sovyetler Birliği, Batılı emekçilerin ve aydınların gözünde büyük bir sempati ve prestij kazanmış durumdaydı.

Üstelik savaş sonrasında Doğu Almanya, Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya, Arnavutluk gibi Doğu Avrupa ülkeleri de kapitalist sistemden kopmuş ve Sovyetler Birliği'nin yanında saf tutmuşlardı. Yani kapitalist Avrupanın göbeğinde kendini “sosyalist” olarak adlandıran, kapitalizme rakip bir blok oluşmaktaydı. Bu gelişmeler hiç kuşkusuz hem kapitalist Avrupa'yı, hem de ABD'yi endişeye sevk eden gelişmelerdi.

Nazizm ve faşizm gibi ırkçı, totaliter akımları kendi bünyesinde yetiştirmiş olmanın suçluluğunu taşıyan burjuva Avrupa, bir yandan bu suçlu geçmişini unutturmaya, diğer yandan da İkinci Dünya Savaşından büyük prestij kazanarak çıkmış olan rakibi Sovyetler Birliği'ni Avrupa'dan izole etmeye çalışıyordu. Bunun için Avrupa burjuvazisi, müttefiki ABD'yle birlikte uzun dönemli bir savaş stratejisi hazırlayarak uygulamaya koydu.

Bu stratejinin iki temel ayağı vardı: Birincisi, savaşta yıkılan Avrupa ekono-

misi, ABD sermayesinin desteğiyle kapitalist yoldan hızla kalkındırılarak ve burjuva demokrasisi sağlamaştırılarak, emperyalist Batı'ya kaybettiği prestiji yeniden kazandırılacaktı. Bunun için, öncelikle İkinci Dünya Savaşının "başlıca sorumlusu" ilan edilen Nazizm ve faşizm lanetlenerek yasaklanacak ve böylece burjuva Avrupa'nın demokratik değerlere ne denli "bağlı" olduğu gösterilecekti! Diğer taraftan Avrupa'nın burjuva devletleri, ekonomik büyümeyi sağlayıcı kapitalist yatırımları teşvik ederek ve demokratik-sosyal reformları yaparak, kapitalizmin demokrasi içinde bir "sosyal refah toplumu" yaratmaya muktedir bir sistem olduğunu kanıtlayacaklardı!

Stratejinin ikinci ayağını ise, savaştan sonra Avrupada Sovyetler Birliği yö- rüngesinde oluşmuş bulunan "sosyalist" bloka karşı bir yıpratma savaşının (bilinen adıyla "Soğuk Savaş"ın) örgütlendirilmesi oluşturuyordu. Batı kapitalizmi Soğuk Savaş başlattığı andan itibaren, anti-komünist propagandayı da Soğuk Savaş stratejisinin temel eksenini yaptı ve her alanda yaygınlaştırdı. Bu propagandaya göre, kapitalist Batı "hür dünyanın ve demokrasinin savunucusu", komünist rejimler ise "hür dünyanın ve demokrasinin düşmanı" idiler! Tabii burada Batının "komünizm" olarak tanıttığı rejimler, başında Stalinci bürokrasilerin bulunduğu, SSCB'nin uydusu niteliğindeki bürokratik-totaliter rejimler oluyordu!

İkinci Dünya Savaşından sonra dünya bu iki kamp arasında nüfuz alanlarına bölünmüş durumdaydı. Bir yanda başını ABD'nin çektiği emperyalist-kapitalist kamp, diğer yanda bürokratik-despotik rejimlerin oluşturduğu "reel sosyalizm" kampı. Aslında Soğuk Savaş denen şey de, bu iki kampın etkinlik alanlarını genişletmek için kendi aralarında yer yer gizli anlaşmalar ve zaman zaman da açık çatışmalarla sürdürdükleri hegemonya savaşlarından başka bir şey değildi.

Emperyalizmin bu savaşı elli yıl boyunca ne amaçla sürdürdüğü izahı gerektirmeyecek kadar açıktı. O, uluslararası mali sermayenin hareket alanının "reel sosyalist" ülkeleri de kapsayacak ölçüde bütün dünyaya yayılmasını ve kapitalist genişletilmiş yeniden üretim sürecinin dünya ölçeğinde bütünleştirilmesini arzuluyordu. Çünkü bu süreç 20. yüzyılın başlarında Ekim Devrimiyle önemli bir yara almıştı. İkinci Dünya Savaşından sonra ise, Sovyetler Birliği'nin önderliğinde oluşan kamp, kapitalist sistemin dışına çıkarak, kapitalizmin dünya ölçeğinde bütünsel gelişimini kesintiye uğratmıştı. Emperyalizm, geçmişte kesintiye uğrayan bu sürecin önünü açmaya çalışıyordu.

Öte yandan, “reel sosyalizm” denen ülkelerde devleti elinde tutan egemen bürokrasiler ise, hiç de dünya devrimi ya da dünya sosyalizmi için savaşıyor değillerdi. Hayır, Stalinist bürokrasilerin böyle bir misyona sahip olduklarını düşünmek tarihsel bir yanılsamadan ibaretti sadece. Onlar bu savaşı, yıllardan beri işçi sınıfı üzerinde kurdukları sömürüye dayalı despotik egemenliklerini sürdürebilmek için yürütüyorlardı.

Eğer bu savaşı kapitalizm kazanırsa, bu ülkelerde emekçi sınıfların lehine herhangi bir değişiklik olmayacağı zaten belliydi. Ama egemen bürokrasinin aleyhine değişiklikler olacağı kesindi. Çünkü reel sosyalizm denen ülkelerde, devlete yaslanarak egemen sınıf haline gelmiş olan bürokrasi, bu konumunu ancak devleti elinde tuttuğu sürece sürdürebilirdi. Bürokrasi, mevcut devlet iktidarı elinden gittiğinde, bunun egemenliğinin sonu olacağını pekâlâ bilmekteydi. Dolayısıyla, bu ülkelerde bürokrasinin kapitalizme karşıt bir pozisyonda yer alması, gerçekte onun komünizmden yana oluşundan değil, bu çelişkili konumundan ileri geliyordu. Eğer bu düzen çökerse (ister gerçek bir proleter devrimle, isterse kapitalizm karşısında tutunamayarak çökmüş olsun), bürokrasinin bütünsel sınıfsal egemenliği de son bulacaktı. Kapitalizm geldiğinde bürokrasinin varlığı ortadan kalkmazdı ama, onun sınıfsal egemenliği sona ererdi. Kapitalizm altında bürokrasi, o bilinen klasik sosyal konumuna, yani burjuva devletin ve dolayısıyla burjuva sınıfın işlerini gören kahya konumuna geri dönerdi.

İşte SSCB’de ve diğer bürokratik rejimlerde devlet erkini tekelinde tutan Stalinist bürokrasilerin yıllarca sürdürdükleri kapitalizm karşıtlığı da, onların bu özgül konumundan kaynaklanıyordu. Özcesi, bu ülkelerdeki üretim ilişkilerinin egemen sınıf konumuna yükselttiği bürokrasi, kendi egemenliğinin gereği olarak kapitalizme karşı çıkmaktaydı, yoksa proletaryanın dünya devriminden yana olduğu için değil.

Çöküş ve sonrası

Uzun yıllar “sosyalizm” diye bakılan Stalinist bürokratik rejimlerin, sonunda beklenmedik bir biçimde ani çöküşü, emperyalist-kapitalist sistemi dünyada rakipsiz bir güç haline getirdi. Bu durumun dünya kamuoyunun geleceğe yönelik beklentilerinde ve algılamalarında nasıl yanılsamalara yol açtığı biliniyor. Sanki dünya artık rekabetsiz, çatışmasız, barış içinde bir dünya olacaktı! İnsanlardaki bu algı bozukluğu, uluslararası burjuvazinin dünya ölçeğinde

yürüttüğü yoğun propaganda bombardımanının bir sonucu oldu kuşkusuz.

Bu propaganda bombardımanı, geleceğe yönelik olarak özetle şöyle bir tablo çiziyordu dünya kamuoyuna: İki dünya sistemi (kapitalizm ile komünizm) arasında, 1945'lerden beri süregelen Soğuk Savaş dönemi artık sona erdiğine göre, sonsuz bir barış dönemi açılmaktaydı insanlığın önünde! Büyük emperyalist güçlerin öncülüğünde yeni bir dünya düzeni kurulacaktı ve bu "küresel düzen"de artık savaşlara da ideolojilerin çatışmasına da yer olmayacaktı! Kapitalizm ve onun sihirli eli "serbest piyasa", nihayet sonsuza kadar uyum içinde yaşayacak, çelişkisiz bir yeni dünya düzeni yaratacaktı!

Uluslararası burjuvazinin yoğun bir şekilde işlettiği bu propaganda mekanizması, tüm dünyada etkisini göstermiş, "yeni dünya düzeni", "serbest piyasa", "liberalizm", "bireycilik", "rekabetsizlik", "yarışmacılık" vb. gibi kavramlar, genç kuşaklar arasında da yükselen değerler haline gelmişti.

Ne var ki, 1990'ların başında şişirilen bu "yeni dünya düzeni" balonunun etkisi çok uzun sürmeyecekti. Burjuva ideologların iddialarının aksine, Sovyet blokunun çökmesi ve emperyalist-kapitalist sistemin dünyada rakipsiz bir güç haline gelmesi, ne dünyayı "savaşsız, refah dolu bir barış dünyası" yaptı, ne de "ideolojilerin ve çatışmaların son bulduğu" bir dünya. Aksine, emperyalizmin mutlak egemenliği altında gelişen bu yeni dönem, sınıf mücadelelerinin, çatışmaların, savaşların yeni bir düzlemde sürdüğü, yeni bir tarihsel sürecin başlangıcı oldu. Bunun ilk çarpıcı göstergesi ise, "sosyalist blok"un çöküşüyle birlikte dünya üzerinde "rakipsiz" kalan emperyalist-kapitalist sistemin kendi içindeki çelişkilerin, çatışmaların, rekabetin, hegemonya yarışının açığa çıkması ve alabildiğine kızışması oldu. Ve zaman ilerledikçe, bu emperyalist rekabetin her an bir emperyalist paylaşım savaşına dönüşme potansiyeli taşıdığı daha bir açıklıkla görülmeye başlandı.

Nitekim, 21. yüzyıla emperyalist güçler arasında kıran kırana rekabetin yaşandığı bir ortamda girildi. Emperyalist-kapitalist güçler, yeni nüfuz alanları elde etmek, hegemonya yarışında geriye düşmemek ya da ileriye geçmek için kıyasıya bir yarışın ve çekişmenin içine girmektedirler. Bu rekabet ortamı, emperyalist güçler arasında ister istemez yeni bloklaşmaları da gündeme getirdi ve bölgesel düzeyde hegemonya alanları oluşturma girişimlerini hızlandırdı. Soğuk savaş döneminde kurulan blokların, iktisadi-siyasi-askeri ittifakların vb. aynen devam etmesinin nesnel zemini artık ortadan kalkmıştı. Kapitalist tekeller ve kapitalist devletler arasında şimdi yeni saflaşmalar ve

yeni ortaklıklar gündemdeydi.

Sonuç yerine

Güneş elbette ki balçıkla sıvanamaz. Güneşin altında şeyler neyse odurlar. Emperyalizm aşamasına ulaşmış ve çoktan çürümeye yüz tutmuş kapitalizm de öyle. Sahte rakibi ya da sahte anti-tezi (bürokratik diktatörlükler) ortadan kalkınca, kapitalizm öylece kala kaldı ortada. “Rakipsiz” kalan kapitalizm, artık pisliklerini, habis yanlarını saklama gereğini bile duymuyor. Bürokratik rejimler henüz ayakta ve sözümona kapitalizme rakip bir düzen oluştururlarken, kapitalizm kendini bunlarla kıyaslayarak aklamaya çalışırdı. Bürokratik rejimlerin anti-demokratik niteliği, ekonomik geriliği, kapalılığı vb. kapitalizmin kendi düzenine paye çıkarıp, oluamlamak için tersinden kullandığı argümanlardı. Kendi üstünlüğünü, rakibinin eksikliklerini açıklayarak kanıtlamaya çalıştı yıllarca. Ama şimdi, nicedir yalnız ve bütün zaaflarıyla ortadadır.

Kitleler şimdi her yere bombalar yağdıran, doğayı doğallığından, insanı insanlığından çıkaran bu “ilâhi” kapitalizme bakarak şöyle düşünüyorlar: Eğer bu düzen ebedi bir düzense vay insanlığın haline! İnanıyoruz ki, çok uzak olmayan bir gelecekte insanlar kitlesel olarak şöyle haykıracaklar: Ya sosyalizm, ya barbarlık!

3 Temmuz 2005